

רכג. האם מותר לטלטל כירה שנשברו כמה מירכותיה?

בברייתא אמרו: כירה שנשמטה אחת מירכותיה – מותר לטלטלה (שעדיין היא 'כלי' ויכולה לעמוד בשלש רגליה הנותרות. הערוך). שתיים – אסור. רב אמר: אפילו אחת אסור, גזרה שמא יתקע.

א. הלכה כרב. ודוקא כשנשמטה הרגל אבל נשברה או שאינה נמצאת כאן, אין הכירה אסורה בטלטול (עפ"י ט"ז ושאר אחרונים שח, טז).

ב. ספסל שנשברה אחת מרגליו, נראה שדינו ככירה (כן כתב בתרומת הדשן עא שראוי להחמיר אף כי היה מקום לחלק ולומר הואיל וראוי להניחו על ספסל אחר לתומכו, לא גזרו בו שמא יתקע. וכן הביאו השו"ע שיג"ח. והרמ"א (שח, טז) סתם בזה בלשון איסור). ונראה שבשעה שנשמטה הרגל וירא שלא יפול הספסל ויבואו אנשים לידי נזק, מותר לטלטלו ולפנותו משם או לסמכו על ספסל אחר ולישב עליו, אך יזהר שלא יטלטלנו בישיבתו (עפ"י באור הלכה שח, טז).

דפים קלח – קלט

רכד. א. האם עתידה תורה להשתכח מישראל?

ב. אלו עונשים באים מעיוות משפט והעמדת דיינים שאינם הגונים?

א. רב אמר: עתידה תורה שתשתכח מישראל (והפלא ה' את מכתך; הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלאה ופלא ואבדה חכמת חכמיו...). וכן אמרו רבותינו כשנכנסו לכרם ביבנה, שנאמר הנה ימים באים נאם ה' אלקים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמע את דברי ה'. ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח, ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו. 'דבר ד' – זו הלכה; זה הקץ; זו נבואה. אמרו: עתידה אשה שתטול ככר של תרומה ותחזור בבית כנסיות ובבתי מדרשות לידע אם טמאה היא ואם טהורה היא – ואין מבין [בדבר שאינו מפורש בכתוב].

רבי שמעון אומר: חס ושלוש שתשתכח תורה מישראל, שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו. אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו – שלא ימצאו הלכה ברורה (בטעמיה, שלא יהא בה מחלוקת) ומשנה ברורה במקום אחד.

ב. תניא, רבי יוסי בן אלישע אומר: אם ראית דור שצרות רבות באות עליו – צא ובדוק בדייני ישראל, שכל פורענות שבאה לעולם לא באה אלא בשביל דייני ישראל. והביאו מהמקראות שבנביאים על ראשי ישראל שרשעים היו ותלו בטחונם במי שאמר והיה העולם לאמר הלא ה' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה, ובגלל שלש עבירות שבידם: ראשיה בשחד ישפטו; כהניה במחיר יורו; נביאיה בכסף יקסמו, מביא הקב"ה עליהם שלש פורעניות: ציון תשדה תחרש; ירושלם עיין תהיה; הר הבית לבמות יער. אמר רב פפא: אם ייבטלו הדיינים (מטי דין) מישראל – ייבטלו מהם נוגשיהם (הנכרים). הסיר ה' משפטך פנה איבך).

ועוד דרשו המקראות על עונשם של הדיינים שנעשו מקל לחזניהם (= שמחזקים לשמשיהם שאינם הגונים), ועל תלמידי החכמים המחזקים דיינים רשעים שבמשפחותיהם ומלמדים הלכות ציבור לדייני בור, וכן על סופרי הדיינים ועורכי הדיינים ובעלי דינים רמאים.

[אמר ריש לקיש: כל המעמיד דין שאינו הגון כאילו נוטע אשירה בישראל... אמר רב אשי: ובמקום שיש תלמידי חכמים – כאילו נוטעו אצל מזבח... (סנהדרין ז:).

רבי מנא היה מבזה אותם המתמנים בכסף. רבי אמי קרא עליהם: אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם. אמר רבי יאשיה: וטלית שעליו כמרדעת של חמור. א"ר שיין זה שהוא מתמנה בכסף אין עומדים מפניו ואין קוראים אותו 'רבי' והטלית שליו שעליו כמרדעת של חמור (ירושלמי בכורים ג, א).

דף קלט

רכה. א. האם מותר לזרוע כישות בכרם?

ב. כיצד מתעסקים עם המת ביום טוב ראשון וביום טוב שני?

ג. האם מותר לאדם בשבת לצאת לרשות הרבים מעוטף בכילה שיש בה רצועות, וכן בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה?

ד. האם וכיצד מותרת הערמה בדברים דלהלן: תליית המשמרת ביום טוב; הטלת שכר במועד שלא לצורך המועד; הנחת שן שום בנקב שבחבית כדי לסותמה בשבת; כניסה לספינה של נכרי בשבת על דעת לעבור בה את הנהר?

א. כשות (= 'הימלון' (רש"י), צמח 'טפיל' הגדל על ההגא וכד'); רבי טרפון אומר: אין כלאים בכרם (אם מפני שנחשב אילן (רש"י) או שאין מקיימים כמוהו או מפני שאינו מאכל. עפ"י ספר הישר לר"ת תקיט). והכמים אומרים: כלאים בכרם.

ואמרו בגמרא שבחז"ל הלכה כדברי המיקל. וכן היה מכריזו רב: הרוצה לזרוע כשות בכרם – יזרע. ואולם רב עמרם חסידא היה מלקה על כך. וכן רב מנשיא אסר בהחלט על בני בשכר לזרוע כשות בכרם – משום שאינם בני תורה. רב משרשיא היה נותן פרוטה לתינוק נכרי וזרע בשבילו [אבל לא לתינוק ישראל – שמא יתרגל בדבר אף כשיגדיל. ולא לנכרי גדול – שמתחלף בישראל גדול].

א. פרוטת התוס' שלכך החמירו רב עמרם ורב משרשיא, משום שבמקומם לא היו בני תורה.

ב. לדברי רבי שמעון בן יוחאי (קדושין לה). כלאי הכרם בחז"ל אסורים מדאורייתא, ב'קל וחומר' מאיסור חדש. ולדבריו נראה שאין הלכה כדברי המיקל בחז"ל. ואולם סתם משנה שהכלאים בחז"ל מדברי סופרים. (וכבר תמחו האחרונים על מה שכתב תלמיד רבנו יונה בשם ר"י הוקן שבכלאים אין אומרים 'כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחז"ל'. ע' בהגר"א וחת"ס יו"ד רפו).

ב. מת ביום טוב הסמוך לשבת (ואם ישנה יומים יסריח); הורה רבי יוחנן במעון: יתעסקו בו עממים (= נכרים). וכן אמר רבא: מת ביו"ט ראשון – יתעסקו בו עממים. ביום טוב שני, ואפילו של ראש השנה – יתעסקו בו ישראל. ומסופר שרב מנשיא אסר לבני בשכר להתעסק עם המת הן ביו"ט ראשון הן בשני ואפילו על ידי נכרים – לפי שאינם בני תורה ויבואו להקל יותר. במקום אחר הסיקו לאסור ביו"ט שני על ידי ישראל, מחשש כפיית הנכרים את ישראל לעבוד ביו"ט שני. ע"ע פירוט הדינים בביצה ו.

ג. אמר רבי אבין בר רב הונא אמר רב חמא בר גוריא: מתעטף אדם בכילה ובכססיה (= רצועותיה. רש"י; חוטיה וחבליה. עפ"י הערוך 'כסך'. וגרסתו: 'כסכיה') ויוצא לרשות הרבים בשבת ואינו חושש. ופירשו ששונה זה מהיוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה בשבת שאמר רב הונא אמר רב: חייב חטאת, כי הציצית חשובה ואינה בטלה לטלית, משא"כ רצועות הכילה.

- א. כן הדין ברצועות התלויות באבנט לקשור בהם בתי שוקים, שבטלות ואינן חשובות כל כך (עפ"י תוס'), אבל אם הן של משי – אסור, שחשובות הן (רא"ש; או"ח שא,לט). והוא הדין לכל דבר הנפסק מהבגד וראשו אחד מחובר, ואינו חשוב, כגון לולאות – מותר לצאת בו. ואם חשוב – אסור (טשו"ע שם). וכתב החיי-אדם (נו, ובנשמ"א – מובא במשנ"ב שא"ס"ק קג) שאם הוא דבר שעתיד להוסיף עליו, אפילו אינו חשוב – אסור, כגון זוג קרסים שנפסק קרם אחד וכד'. או לולאה וכפתור שאחד מהם נקרע (ויש חולקים על כך – ע' במובא בשש"כ יה הערה קלה, ועע"ש בהערה קע).
- ב. רש"י פירש שהציצית חשובה בגלל התכלת. והתוס' הביאו מר"ח לפרש הואיל ושאר החוטים חשובים בעיניו, שבדעתו להוסיף עליהם במקום הפסוק. וכתבו הפוסקים: ציציות שנפסקו בענין שצריך להתירן וכשיתיר לא יוכל לתלותן שוב בציצית, כגון שאין בהם כשיעור הראוי – אין בהם איסור טלטול (עפ"י משנ"ב יג סק"ג; חזו"א ג,כט). ויש שמחמיר בדבר מפני שעומדות להסרה מהבגד הלכך אינן בטלים אליו (עפ"י כף החיים יג,א. וכן כתב סברא זו בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ה יה סעיף לה, עמ' מג). ויש מתירים בציצית פסולה כל שבדעתו לזרוק החוטים ולא לתלותן שוב (עפ"י ערוך השלחן שא,קח יג,א [ועע"ש יד,ג]; משיב דבר ח"א ב; שש"כ יח,לה).
- ויש אומרים שלפרש"י כאשר יש שם חוט תכלת אסור אפילו בפחות מכדי עניבה, משום חשיבותו (ע' פמ"ג יג; מנחת יצחק ח"ד ו,ג).
- ג. אפילו ציצית שאינה מחוייבת אלא מדרבנן, כיון שהוא חיוב ודאי – יוצאים בה לרשות הרבים בשבת. וכן בלילה – אעפ"י שאינן זמן ציצית (הסכמת האחרונים, מובא במשנ"ב יג סק"ד. וע' גם באגרות משה [או"ח ח"ה יה סעיף לח] שאין חילוק אם תולה מדינא או ממנהגא, כיון שהוא צורך הבגד – מותר, שלא גרע מצורך של יפוי וכד'. ואולם בשו"ת מהר"ם מינץ עט קי נראה שנקט שאם אינה חייבת מדאורייתא אסור לצאת בה. וגדולה מזו, יש מהראשונים שהחמירו שלא לצאת בטלית מצויצת בשבת מחשש שמה אינה עשויה כדיון וגם משום שאין לנו תכלת, ואעפ"י שמברכים עליה – מובא בשו"ת הרשב"א תתעא. וע' טור שא בשם מהר"ם).
- ויתכן עוד שלא אמרו חייב חטאת אלא כשאינו מתנאה בה, שניכר לכל שהיא פסולה, אבל בלאו הכי הרי זו תכשיט (עפ"י הגר"א נבנצל שליט"א).
- ע' פרטים נוספים בדין זה, ביוסף דעת כרך לט, קונטרס בהלכות ציצית פרק שביעי.

ד. אמר רבה בר רב הונא: מערים אדם על המשמרת ביום טוב לתלות בה רמונים (להצנעה בעלמא), ותולה בה שמרים (שהרי לא אסרו חכמים לתלות המשמרת אלא משום עובדין דחול, וכיון שתלאה בשביל רימונים אין כאן מעשה חול. רש"י). ופירש רב אשי: בשתלה בה רמונים (בתחילה, שמוכח הדבר שמתחילה לא לשמרים תלאה).

ופרשו בגמרא שדוקא כאן הצריכו הכר לתלות בה רימונים אבל בלאו הכי אסור להערים, כי סתם משמרת נתלית לצורך שימור ואם לא שיתן בתחילה רימונים, מוכח הדבר שלכך תלאה. ואולם בכגון עשיית שכר במועד האסורה שלא לצורך המועד, התירו הערמה בלא שום הוכחה, שאפילו יש לו שכר ישן מערים ושותה מן החדש, כי אין ניכר לאחריים אם יש לו שכר ישן אם לאו.

ועוד סיפרו על רב הונא בר' חיון / חלוון, שנטל צלע של שום והניחו בברו החבית, ואמר (לכל הרואה. עפ"י שו"ע הגר"ז שיד,כ): להצנעה אני מכוין. וכן היה הולך ונמ במעבורת של נכרי לעבור את הנהר כדי לשמור על פירותיו, באמרו לנום אני מכוין. ופרשו, כיון שהערמה בדרבנן היא ולא באיסור תורה, לא החמירו בתלמיד חכם ע"י הערמה, שודאי לא יבוא לעשות להדיא בלא הערמה.

- א. יש אומרים שלא התירו הערמות הללו אלא לצורך גדול (מאירי) והצלה מהפסד, כגון בנידונים שבסוגיתנו (עפ"י ב"ח שיד). ויש חולקים (עפ"י ט"ז).
- ב. כתבו פוסקים שבזמננו אין לנו 'תלמיד חכם' לענין זה ואסור לכל אדם להיכנס לספינה באופן הנזכר (מגן אברהם סוס"י שלט בשם מ"מ. ואולם הטור הביא דין זה). ולענין סתימת נקב בשום וכד', כתב המגן-אברהם שאין להחמיר (וע' תורי"ד להלן קמו: שתלה דין זה במחלוקת אמוראים שם בענין נתינת עלה של הדס בנקב הכלי, ושם מסקנת ההלכה להקל). ויש חולקים (מובא במשנ"ב שיד סק"ג).

דפים קלט – קמ

- רכו. האם הפעולות דלהלן מותרות בשבת?
- א. נתינת מים על גבי השמרים שבמשמרת?
- ב. סינון יין בסודרים ובסלים.
- ג. שפיית משקים מכלי לכלי כדי שהנוזל יעבור והמשקעים יישארו במקומם.
- ד. שטיחת בגד על גגית יין לכסותה.
- ה. הידוק קסמים וכד' בפי הכלי, כדי לסנן את המשקים הנרוקים ממנו.
- ו. נתינת ביצה במסננת של חרדל.
- ז. ריכוך החרדל ומסמוסו במשקה; נתינת משקים ואכלים לשחליים ולשום המרוסקים.
- ח. עשיית אנומלין ואלונטית.
- א. נותנים מים על גבי השמרים (הנתונים במשמרת מבעוד יום) בשביל שיצולו (השמרים, והמים יזובו מהם עם מעט יין הבלוע בהם. וטעם הדבר, שהמים שהוא נותן צלולים הם ואין בהם דבר שצריך לבררו מהם. משנ"ב שיט סקל"ג).
- א. מותר ליתן בשבת מים על גבי שמרים שבהבית כדי שיקלטו טעם היין, ולהוציאם ולשתותם בשבת (כן יש מפרשים דין משנתנו - ע' בחדושי הר"ן בשם הר"ן יונתן; רע"ב. וכן פסקו אחרונים - מובא במשנ"ב שם).
- ב. נראה שאם המשמרת שקועה ביין, אין להגביהה על מנת שיוזבו המשקים ממנה, שהרי היין שבתוכה מעורב בשמרים ועתה הוא מפרידם. וכן שקית תה או כפית-עלי-תה שמוציאה מהמים, נכון להחמיר שלא להוציאם ולאוחזם בידו כדי שיוזבו המים לכלי, אבל אם אינו מכוין לכך אפשר שמותר (עפ"י הגרשו"א אויערבך - שש"כ פ"ג הערה קעא). ויש מחמירים אף בשאינו מתכוין (ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ח נח).
- ב. שנינו: מסננים את היין בסודרים ובכפיפה מצרית (= סל העשוי מנצרים). ובלבד שלא יעשה גומא בסודר (שבכלי כמעשה חול. או גם שיבוא לידי סחיטה (רש"י). רב שימי רב חייא), ולא יגביה הכפיפה מקרקעיתו של כלי טפח (שיעור 'אהל' (רש"י), כדי לעשות שינוי מדרכו בחול (ר"ן). רב חייא בר אשי).
- א. לדעת הרמב"ם אין התר לסנן אלא בסודר ובמשקים צלולים, או אף בעכורים ובין הגתות שכל היין אינו צלול, אבל במשמרת אסור לסנן כלל [ואם הם צלולים ביותר ואינם צריכים סינון כלל - מותר. עפ"י רדב"ז ח"ה א'תלד], וכן בסודרין אסור לסנן משקים עכורים. והרשב"א ועוד ראשונים נקטו שבמשמרת מותר בצלול ואסור בעכור ובסודר מותר אפילו